

Aantekeningen bij het boek Deuteronomium

Index

1. De naam

Herhaling of kopie

2. De schrijver

Auteurschap van Mozes ter discussie

Argumenten voor een late datering

Een andere stijl

Voorzichtig met de theorie van de bronnenscheiding

Weerlegging van de argumenten

Aanhalingen in het OT

Aanhalingen in het NT

3. Aard van het boek

Een verbond

Herhaling en uitwerking

4. Indeling

1. De naam

De Joodse naam voor dit boek is ‘Devariem’ (מִדְּבָרִים), een afgeleide van de Hebreeuwse aanhef van het boek ‘Dit zijn de woorden...’ (Deut.1:1).

Herhaling of kopie

Wij kennen het boek onder de naam ‘Deuteronomium’, letterlijk: ‘tweede (of herhaalde) wetgeving’, omdat dit boek een herhaling en uitwerking van eerder gegeven wetten uit Exodus, Leviticus en Numeri bevat. Deze naam is afkomstig uit de Vulgata (Latijns) en afgeleid van de Septuagint (Griekse vertaling van het OT). De Septuagint heeft Deut.17:18 vertaald met: ‘...en hij zal voor zich zelf een herhaling van deze wet schrijven’. Vandaar dat men dacht aan ‘herhaling’ en dat ook liet doorklinken in de naamgeving: ‘tweede wetgeving’. In het Hebreeuws staat daar echter: ‘...en hij zal voor zichzelf een kopie van deze wet maken’. Deze feitelijk foutieve naam is echter niet ernstig, omdat het boek daadwerkelijk een herhaling van de wet bevat. Tegelijkertijd geeft Deuteronomium wel een heel eigen presentatie van de wetgeving en is het dus zeker geen letterlijke kopie.

2. De schrijver

Veel mensen weten niet beter dan dat Mozes de auteur is van de Tora (de eerste vijf boeken van het OT) en daarom dus ook van het boek Deuteronomium (1:1; 29:1; 31:1, 9-11, etc.).

De meeste schrijfcritici en bijbelwetenschappers denken daar anders over.

Auteurschap van Mozes ter discussie

Zij stellen dat de Tora bestaat uit een verzameling of bewerking van diverse bronnen en dat het niet één geheel zou zijn wat hoofdzakelijk door één persoon – Mozes – geschreven zou zijn. Over het boek Deuteronomium is zelfs nog meer te doen. Het zou volgens de geleerden niet uit toespraken van Mozes bestaan en zelfs niet in zijn tijd geschreven zijn, maar door een groep schrijvers in de tijd rondom de ballingschap. Als ultieme bewijs voert men aan dat Mozes immers nooit zijn eigen dood beschreven kan hebben (Deut.34) en dat het daarom alleen al niet zo kan zijn dat Mozes de enige schrijver van dit bijbelboek is. Hierin heeft men ongetwijfeld gelijk. We kunnen rustig aannemen dat iemand anders de dood van Mozes

beschreven heeft. Dit betekent echter nog niet dat we er aan hoeven te twijfelen dat Mozes de auteur van dit boek is en dat het boek ontstaan is in de periode die in Deuteronomium zelf genoemd wordt: vooraf aan het binnengaan van het land Kanaän. Veel schriftcritici, vaak aanhangers van de moderne theologie, gaan echter verder met hun conclusies dan wij doen.

Argumenten voor een late datering

Belangrijk argument voor een late datering zien zij in het gegeven dat er volgens Deuteronomium maar één heiligdom of plaats moet zijn waar het volk God aanbidt (Deut.12:5+14). Onder de richters en ook in de tijd van de koningen was dat nog niet zo. Er waren meerdere plaatsen waar de offers aan God gebracht werden en nergens lezen we dat God dat bestrafte. Het heiligdomsgegeven moet volgens hen dus later ingevoegd zijn.

De theorie van de bronnenscheiding (ook wel JEDP-theorie genoemd), die door schriftcritici gebruikt wordt, ziet het boek Deuteronomium als een document wat los staat van de overige vier 'boeken van Mozes' en plaatst het ontstaan ervan hoofdzakelijk in de tijd van koning Josia (2Kon.22-23), vlak voor de Babylonische ballingschap. Men vermoedt dat de wetsrol die toen in de tempel werd gevonden, een groot deel van het huidige boek Deuteronomium bevatte. De inhoud van het boek zoals wij dat nu kennen – waarin dus de passage over het ene heiligdom – stemt volledig overeen met de reformatie die daarna door Josia werd doorgevoerd. Verklaring hiervoor zou zijn dat men de wetsrol heeft aangevuld met de gewenste elementen en vervolgens zou hebben doen voorkomen dat het ging om een boek van Mozes. Dit alles was bedoeld om het volk te winnen voor de ingrijpende reformatie die plaatsvond. Het boek Deuteronomium zou volgens de schriftcritici daarom niet bestaan uit een beschrijving van toespraken van Mozes zelf, met een kleine toevoeging aan het einde van iemand anders, maar een samenstelling zijn van stukken die door Mozes geschreven zijn en (merendeels) stukken die door een groep schrijvers in de tijd rond de ballingschap toegevoegd zijn. Ook de profetische passages over het verloop van de ballingschap (11:26-28; hoofdstuk 28-30) zouden hierop wijzen. Het geloof in profetie is bij moderne theologen niet zo groot...

Een andere stijl

Het boek Deuteronomium behoort van oudsher bij de Tora. Schriftcritici wijzen ondanks dat op dat het er mogelijk oorspronkelijk niet bij hoorde, omdat de stijl van het boek (toonsetting, eigenaardigheden, uitdrukkingen) afwijkt van die van de andere vier bijbelboeken. Het boek moet daarom volgens hen wel afkomstig zijn uit een school die gescheiden staat van de rest van de Tora.

Voorzichtig met de theorie van de bronnenscheiding

Het nazoeken van handschriften en bronnen die gebruikt zijn bij het samenstellen van de ons bekende bijbelboeken is op zich geen foute bezigheid. Strikt bezien kan een schriftkritische benadering ook leiden tot meer inzicht. Het nare is echter dat de theorie van de bronnenscheiding als onderdeel van de schriftkritiek het middel bij uitstek is geworden om het gezag van de Bijbel te relativiseren. Deze materie is in handen van de moderne theologen een middel om Gods Woord te beroven van haar geloofwaardigheid. We moeten bij het bezig zijn met hun argumenten dus ook letten op de effecten die het teweeg brengt. Deuteronomium is niet het enige boek waarvan men zich afvraagt wat daarin werkelijk door Jahweh gezegd wordt en wat er door mensen is toegevoegd. Ik denk bijvoorbeeld aan de visie van moderne theologen op de profetieën uit het boek Daniël... Het begint met een wetenschappelijke benadering van bronnenmateriaal en het kan eindigen bij het plaatsen van serieuze vraagtekens bij essentiële elementen van de Godsopenbaring. Even zwart-wit gezegd: 'Je bent wel erg naïef als je zomaar aanneemt dat de Bijbel van koft tot koft Gods Woord is en Zijn wil bekend maakt, als er zoveel knip- en plakwerk aan te pas gekomen is'.

Het is erg jammer dat de NBV in de inleidingen op de bijbelboeken veel gezag toekent aan deze schriftkritische visie. Dat zou ons ergens voor moeten waarschuwen...

Weerlegging van de argumenten

Uiteraard valt er over de argumenten voor een late datering, zoals hierboven genoemd, veel te zeggen. Er zijn echter genoeg theologen die met andere argumenten komen, waardoor een bevredigende verklaring gegeven wordt voor bijvoorbeeld het heiligdomsgegeven en toch het hoofdauteurschap van Mozes geloofwaardig blijft. Ik laat het nalezen van deze argumenten (zie bijbelse handboeken) over aan de lezer, omdat ik wil wijzen op een veel belangrijker argument, namelijk dat de Bijbel zelf – met name in het NT – het gezag van Deuteronomium als verzameling toespraken van Mozes en als Woord van God onderstreept.

Aanhalingen in het OT

De aanhaling van passages uit het boek in latere geschriften (Joz.8:31; 1Kon.2:9; 2Kon.14:6; 2 Kron.23:18; 25:4; 34:14; Ezr.3:2; 7:6; Neh.8:1; Dan.9:11, 13) bewijzen de oudheid ervan.

Aanhalingen in het NT

Het auteurschap van Mozes wordt in het Nieuwe Testament – ook door Jezus – geaccepteerd (Matth.19:7-8; Mark.10:3-4; Joh.5:46-47; Hand.3:22; 7:37; Rom.10:19).

Jezus had blijkbaar ook geen moeite met de betrouwbaarheid van het boek Deuteronomium, want hij refereert eraan als Hij door de satan wordt verzocht (Matth. 4:4, 7, 10 en Deut. 6:13+16; 8:3; 10:20). We zien hier hoe de satan de mond gesnoerd wordt als hij geconfronteerd wordt met Gods Woord. Deze kracht schuilt alleen in Gods Woord (Ef.6:17).

De woorden uit Deuteronomium zijn Godswoord en niet – zoals moderne theologen uiteindelijk beweren – een mengeling van (veel) mensenwoorden en (veel minder) woorden van Jahweh. De schrijvers van de evangeliën en de brieven in het NT waren hiervan overtuigd. Hieronder een overzicht van belangrijke koppelingen tussen Deuteronomium en andere passages uit het NT.

<i>Deuteronomium</i>	<i>NT</i>
1:31	Hand.13:18
4:24	Hebr.12:29
4:35	Mark.12:32
6:4-5	Matth.22:37, 38; Luk.10:27
10:17	Hand.10:34; Rom.2:11; Gal.2:6; Ef.6:9; Kol.3:25; 1Petr.1:17
17:6.	Matth.18:16; 2Cor.13:1; Hebr.10:28
18:15	Hand.3:22; 7:37
19:15	Deut.17:6
21:23	Gal.3:13.
24:1	Matth.5:31; 19:7
25:4	1Cor. 9:9; 1Tim.5:18
27:26	Gal.3:10
29:4	Rom.11:8
29:18	Hebr.12:15
30:4	Matth.24:31
30:11-14	Rom.10:6-8
31:6-8	Hebr.13:5
32 en 33:1-29	Op.15:3
32:17	1Cor.10:20

De argumenten die pleiten voor het hoofdauteurschap van Mozes bij het boek Deuteronomium en het goddelijke gezag ervan, kunnen mijns inziens overtuigend bewezen worden. Vandaar ook dat ik dit onderwerp hierbij afsluit.

3. Aard van het boek

In het boek Deuteronomium vinden we toespraken van Mozes tot de ‘nieuwe generatie’ Israëlieten, die opnieuw voor de grenzen van het beloofde land stonden. Mozes kijkt terug naar de veertigjarige periode die achter hen ligt en kijkt ook vooruit naar de tijd en taak die voor hen ligt. In het begin van het boek vinden we historische informatie en verderop veel wetten en regels. Als we dit boek vergelijken met andere bijbelboeken en documenten uit die tijd, valt op dat het de kenmerken heeft van een verbond.

Een verbond

Het Hebreeuwse woord ‘verbond’ wat wij kennen uit het OT, werd in die tijd ook gebruikt voor de afspraken (verdragen) die koningen met elkaar maakten. Er zijn duidelijke overeenkomsten tussen de wijze waarop dergelijke verdragen op schrift gesteld werden en de stijl en opbouw van het boek Deuteronomium.

Vaak betrof zo'n verbond een afspraak tussen twee rijken, waarvan de een ‘vazal’ en de ander ‘heerser’ was. Er is daarin een duidelijk patroon te herkennen:

- een inleiding, waarin de opsteller van het verdrag genoemd wordt;
- een historische terugblik waarin de relaties tussen de partijen tot op heden wordt opgesomd;
- bepalingen, waarin de verplichtingen van vazal tot de heerser of het rijk worden vastgelegd;
- omschrijving van het document en mogelijkheid tot inzage door de vazal;
- een lijst van goden die als getuigen gelden;
- vervloekingen en zegeningen voor de vazal.

Deze indeling vinden we ook in het boek Deuteronomium terug:

- een inleiding wordt gevormd door hoofdstuk 1:1;
- de historische terugblik in hoofdstuk 1-3;
- de bepalingen in hoofdstuk 4-16;
- de omschrijving van het document en mogelijkheid in hoofdstuk 27;
- de lijst van goden is uiteraard niet aan de orde, want voor Israël is er maar 1 God;
- De lijst van vervloekingen en zegeningen in hoofdstuk 28-30.

De stijl van het boek wijst dus op een verbond. Dat sluit aan bij de inhoud ervan (Deut.5:2; 29:1). Strikt gezien gaat het om een nieuwe bevestiging van het verbond wat God met Israël had gesloten bij de Sinai. Daarin worden opnieuw de voorwaarden van dit verbond genoemd.

Herhaling en uitwerking

We komen in Deuteronomium een herhaling tegen van wetten die al bestonden. Niet altijd worden bestaande wetten letterlijk overgenomen. Er zijn verschillen aan te wijzen ten opzichte van de wetten die ca. 40 jaar eerder (bij de Sinai) gegeven waren.

Redenen hiervoor kunnen zijn:

- een referentie naar een andere gebeurtenis (Deut.1:13+18 en Ex.18; Num.11).
- herhaling vanuit een ander oogpunt (Deut.1:22 en Num.13:1-3).

- omdat de woestijnwetten niet altijd geschikt waren voor in het land (Deut.12:15; Lev.17:3-4).
- aanvulling op reeds bestaande wetten (Deut.1:45; 3:4; 25:17, 18).

4. Indeling

Doorgaans zoek je bij het bestuderen van een bijbelboek naar een opbouw van het betreffende boek. Zo ook bij Deuteronomium.

1:1-5	Inleiding	
1:6 - 32:47	De 12 stammen	Terugblik, wetten, zegen en vloek voorzgd
32:48-52	Mozes	Zijn dood aangekondigd
33:1-29	De 12 stammen	Gezegend
34:1-7	Mozes	Zijn dood voltrokken
34:8-12	Besluit	

In de hoofdstukken 1:6 t/m 32:47 kunnen we meerdere toespraken onderscheiden. Overgangen tussen de toespraken zijn onder meer te herkennen zijn aan de zinsnede: ‘en Mozes riep heel Israël en zei...’ (hoofdstuk 5 en 29).